

Utóhang, Krúdyról

Élete végén a Templom utcában lakott, a kurta óbudai utca egyik földszintes házában, melynek ablakai egy külvárosi éjszakai kávéház bejáratára nyíltak. A kávéházban évtizedeken át a fürdősök, dögönyözők, zsokék, a pesti éjszakából kapatos fejjel Óbudára zárandokolt kispolgárok találkoztak az éjjeli órákban. A tulajdonos színésznek készült, s néha személyesen is fellépett kávéházának zenekari emelvényén, az éjszakának ez útszéli, parányi színpadán, és saját szerzeményű dalait énekelte. Az első teremben öreg zsokék biliárdoztak. Itt szeretett ülni, éjfél után, hazatérés előtt, üveg sör mellett. A kerek, fekete márvány kávéházi asztalra könyökölt, sört ivott és nézte a biliárdozókat. Legszívesebben egyedül ült, mindenfajta társaság zavarta. A zsokék és pincérek ismerték kedvteléseit, és tisztelték magányát. Órákon át tudott egyedül ülni, sör vagy bor mellett, s hallgatni. De nagyon szerette elnézni, ha a részeg virtuskodók éjfél után verekednek.

A kávéházban ismerték az öregedő író passzióit, s néha mesterséges verekedéseket rendeztek tiszteletére. Óbudán még pártolják az irodalmat.

Mikor regényt írtam a varázskörről, mely személye és műve titkát magába zárja, sűrűn eljártam Óbudára, fölkerestem élete utolsó éveinek színhelyét. Óbudának ma sincsen közvetlen köze Budapesthez. Külön erkölce van, légköre, életformái. Az emberek itt még valódi, évszázados, gondosan pincézett és fedett, gyakran tatarozott, sárgára mázolt földszintes házakban laknak, mindenkinek van pincéje, ahol káposztát gyalul és bort fejt, s az őslakosok fütyülnek mindenfajta romantikára. Csak a Tabánból, Víziárból kikopott lumpok keresik még itt is a romantikát s az álírók, akik azt hiszik, hogy a világ alkalmazkodik érzélgős hangulataikhoz. Az óbudai ember terebélyesen él s tudja helyét az életben. Ez a költő úgy menekült e vaskos valóságba, mint a világtól megriadt gyermek a szülői ház bizalmasságába. Éjjel, ha megtért a városból, a kártyások, a bormérések, a szerkesztőségek világából, betért az óbudai kávéházba, megivott néhány üveg sört, elnézte a biliárdozó zsokékat vagy a bajvívó dögönyözőket, aztán hazament a földszintes Templom utcai házába. Itt élt, oly egyedül, mint a szentek és a költők. Fia egyszer ezt mondta az egyedüllétről:

– A papa olyan magányos volt a végén, mint Beethoven.

Ebben a magányban, mely sűrű volt és szenvedély, vágy nem tudta már megzavarni, mindent tudott a világról, mint a nemes fenevadak a barlangban. Mindent tudott a magyarok szokásairól, Árpádtól napjainkig. Tudta, ki az új díva a városban, melyik költő hazudik a műveiben és a kávéházban, ki az új gazdag ember, s miféle haszontalanságra és hiúságra költötte el vagyonát és világi hitelét a tegnap valamelyik ködlovagja. Mindent tudott; egy frakkja volt, két sötét ruhája, tizenöt inge, néhány Jókai-regénye. Az irodalomról is tudott mindent, de erről nem szeretett beszélni. Az ember, ha szemérmes és nemes anyagból való, nem szívesen beszél arról, ami igazán fontos számára.

A nagyközönség tudatában úgy élt, mint a hangulatok mélyhegedűse, külön író, kinek nincsen köze semmiféle divathoz. Életében nem volt soha különösebben népszerű. Csak az írók szektája becsülte s az a néhány olvasó, aki annyira ért a betűhöz, mint az írók közül is kevesen. Ez a szekta áhitattal olvasott minden sort, mely a magányos író műhelyéből napvilágra

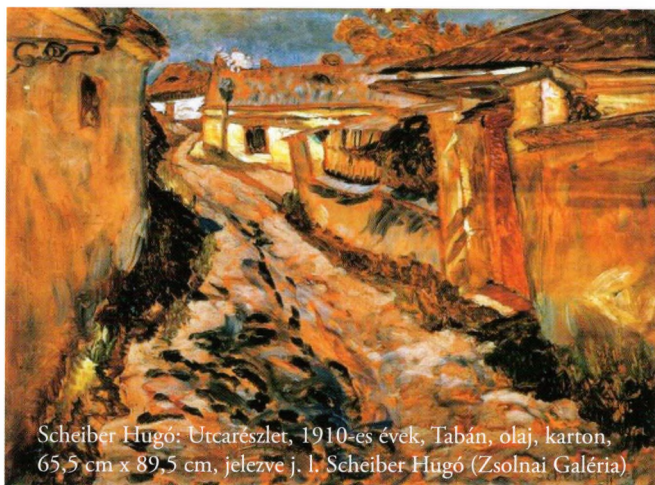
Krúdy legendás kocsmája, vendéglő a „Mélypincéhez” (tabananno.blogspot.hu)

Krúdy Gyula, Óbuda, Templom u. 15. (PIM)

Scheiber Hugó: Utcarészlet, 1910-es évek, Tabán, olaj, karton, 65,5 cm x 89,5 cm, jelezve j. l. Scheiber Hugó (Zsolnai Galéria)

került. Lila tintával írt, sűrűn rótt, apró betűkkel. Kézírása szabályos volt, semmi nem árulta el a külzeten a műgondot és viaskodást, mellyel e sorok készültek. Halála után rövid időn át a mély csönd ködfüggőnye fedte el nevét és művét. E csöndön át, kezdetben bátortalanul, később mind tisztább, erősebb szólammal hallatszott át művének zenéje. Mert ez az irány teljesen zenei: szólamok vonulnak át a lazán összefűzött történeteken.

E szólamok makacs és öntudatos ismétlődéssel hangzanak fel művében. Megdöbbenően tudatos író volt. Tudta, hogy az irodalom mindenekfölött égi üzenet. A valóságot feldolgozzák és hűségesen kifejezik a statisztikusok is. S éppen ez az író, aki talán minden kortársánál többet, kegyetlenebbet és megbízhatóbbat tudott az emberi élet valóságáról, a téveszmékről, melyek gyilkos kóránál is hatékonyabban pusztítják az emberek életét, a szerelemről és a főségről, az ételekről és a pénzről, a magyar tájakról és a magyar lakóházak titkos szokásairól, a magyarok, svábok, ruszinok, szlovákok, rácok életformáiról, éppen ez az író tudta azt is, hogy a valóság csak akkor teljes, ha megkeressük a zenei tartalmat az élet tömpe és vaskos tüneményei mögött. Mondatában úgy sugárzik ez a néma zene, mint a villanyosság a világűrben. Akárhol nyitjuk fel könyveit, minden oldalon, minden sorában érezzük ezt a titkos áramot. Most a szerelem villanyütése ad szikrát, most a magyar ősz esőzése kezd szólani mint egy alvilági zenekar, most a tél kurjongat. Alakjai, ezek a nagyon is testes, a test minden szomorú, nyomorú és főséges titkát egy öreg műtősnő bizalmasságával és közönyével feltáró és ismerő alakok, szívükben mélyen őriznek egy titkot, melyet az író sem tud szavakkal elmondani. Ilyenkor hangzik fel művében az a néma zene, mely írásainak legmélyebb értelme. Hősei néha zöldpaprikát esznek, fokhagymás májas kolbászt, s egy tenyeres-talpas külvárosi vendéglősnének teszik a szépet, de az élet minden útszéli változtatásban is zeng és sugárzik körülöttük Krúdy világának légköre, ez a szférikus légkör. A magyar életnek és a magyar tájnak külön világúrt adott, mintegy feloldotta a magyar glóbuszt a tehetetlenség és a nehézkedés törvényének vonzása alól.

Nyissuk fel valamelyik könyvét, s engedjük, hogy átjárja eszméletünket ez a szünet nélkül áradó, az eszmélet és emlékezés titkos műhelyéből elapadás nélkül sugárzó szólam. Hősei legtöbbször oly révedező, messzire tekintő arkifejezéssel lépnek elénk, mintha örökké máshová figyelnének. Lagziról beszélnek, ételekről, ünnepekről, a hétköznapi feladatairól, de tekintetük olyan, mintha szívükben eljegyezték volna magukat egy emlékekkel, melynek varázsától nem tudnak többé szabadulni. Krúdy minden regényhőse titkot őriz szívében. Nem ismerek írókat, aki olyan csálhatatlan biztonsággal érzékelt volna a valóságot, mint

ő, s ugyanakkor nincs senki, aki olyan öntudatosan megtagadta volna a valóság törvényeinek érvényét az élet mélyebb térfogata, az emlék, a vágy és a képzelet birodalma fölött. Hősei állandóan úton vannak két életcél, két város, néha csak két vendéglő vagy fogadó között. Ez a kóborlási hajlam életük és regényességük egyetlen, igaz tartalma. Két világ között vonulnak, s szívesen bámulják rokon hajlamú égi társaik, a vadludak vándorútját az őszi égen. Két emlék között vándorolnak, postakocsin, gyalog vagy az álmok ködfogatán. Borízú hangon kérnek az út menti fogadóban vörösbort és fejsajtot a csaplárosnétól, de zsebükben és szívükben elérhetetlen úti célok titkos menetrendjét őrzik. Dörmögve bandukolnak az élet és a halál két partja között, oly magányosan, oly messzire néző pillantással, ahogy csak a jellemes emberek tudnak egy emlék után nézni.

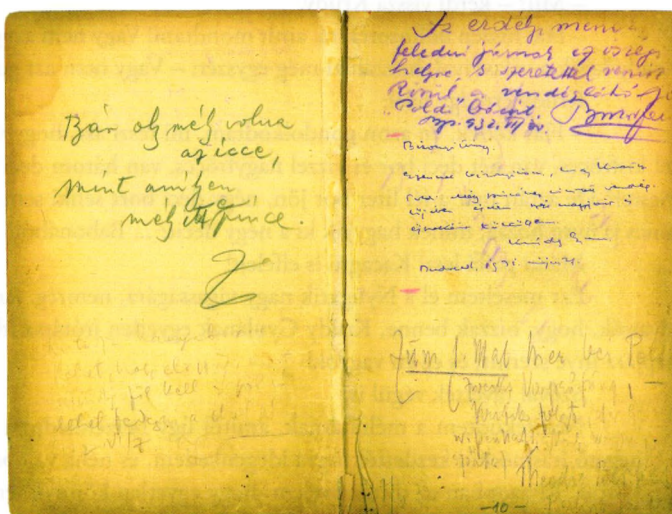
A valóságot kevesen rögzítették úgy, mint ő, de senki sem oldotta fel a valóságot olyan tudatosan egy mélyebb, zenei értelemben, mint ez a költő, kinek látomásai a magyar sors, a magyar élet és létezés legnemesebb tájait és alakjait mutatják meg. Most megszólal, és csend lesz szava nyomán. Az élet zsvaja elhal. Valahol magyarul beszélnek, egy nő halkán mond valamit, egy utcát látunk, a tücskök zenéjét halljuk. Egy férfi felel, s megkezdődött a varázslat. Ülünk csendesen, figyelünk.

*

...A batár eltűnt, messziről halljuk még a lovak patáinak dobogását, az újlaki templomban harangoznak. Magányos ember baktat a hóban, oly rövidlátóan és meggörnyedten, mintha örökre eltűnt emberek lába nyomát kutatná. Így mennek el hősei, örökké úton, kocsin vagy gőzvonaton, az élet érthetetlen úti céljai felé – s mintha csak az író tudná egyedül, hogy minden út a magányhoz vezet.

Így mennek el, mert törvény van szívükben, a változás, a vándorlás és a távozás törvénye. Minden alkalmat megragadnak, hogy útra keljenek az élet vaskos idilljéből a vágyakozás és az emlékezés tájai felé. Poggyászuk könnyű, szívük nehéz. Ezek az emberek nem tudnak teljesen a pillanatnak élni, mert örökké emlékeznek valamire.

Csak régi és sokat szenvedett népek regényhősei tudnak így vándorolni, örökké hozzákötözve egy emlékhöz, mely már nem is személyes. Mintha egy fajta és egy eszme minden emléket cipelnék tarsolyukban. A lovak patkódobogása elhal, a vörös batár elvész a ködben. De a hang, mely kifejezte egy fajta szemérmes és titkos életérzését, örökre megmarad, amíg magyarok hallani és emlékezni tudnak. Krúdy hangja ez.

Vendégbökönyv: Krúdy Gyula bejegyzése a kötet 10. lapján: „Bizonyítvány Ezennel bizonyítom, hogy Krausz Poldi Mély Pincéhez címzett vendéglőjében életem szép napjait és éjszakáit töltöttem. Krúdy Gyula Budapest, 1931. május 21.”